

קרובות הצרה – מותרות. ואולם צרות קרובות חלוצתו – אסורות מדרבנן, משום שקרובת חלוצתו מתלווה עמה לבית דין לחלוץ ושמה יסברו שהקרובה היא החולצת, לכך אסרו צרתה, משום צרת חלוצתו האסורה מהתורה. (כן גרסו ופרשו רש"י ר"ח ורי"ף).

רש"י כתב שאפילו צרתה מנכרי אסורה. והתוס' תמהו על פרש"י ונקטו שאין לאסור צרתה מנכרי. [וכתבו לישב קצת פירושו (דלא כדבריו. מהר"ם) בנשואה לאחיו ולא לנכרין]. וכן דעת הרמב"ן הרשב"א הריטב"א הרי"ד והמאירי והרי"א. ופירשו הרי"ה והרא"ש טעם הגזירה מפני שהחלוצה דומה לגרושה ולכן אסרו צרת קרובתה כשנשואה לאחד מן האחים, כי דומה לצרת ערוה במקום מצוה.

ומהרש"ל כתב לאסור לכתחילה כדברי רש"י.

דף מא

עג. מה הדין במקרים הבאים?

- א. אחות חלוצתו או אחות גרושתו שנפלו לפניו ליבום.
- ב. שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה.
- ג. במקרה האמור, כשאחר כך מתה היבמה.
- ד. כנ"ל כשמת היבם.
- ה. כנ"ל כשמתה אשתו של המקדש.

א. החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת – הרי זו חולצת ולא מתיבמת, מפני שאסורה על היבם מדרבנן משום אחות חלוצתו כנ"ל.

לדברי רבי עקיבא (מד. וברש"י) פטורה לגמרי, שסובר קרובת חלוצתו ערוה מדאורייתא והולד ממזר (בית חלוץ הנעל – הכתוב קראו ביתו).

המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת – הרי זו פטורה, שהרי היא באיסור ערוה עליו משום אחות אשתו. [ואפילו מתה אשתו אחר כך, כיון שנאסרה עליו בשעת נפילה אסורה עליו עולמית משום אשת אח, כדלעיל ל].

ב. שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה; לדברי רבי יהודה בן בתירא, זיקת היבמה לאחים חשובה לאסור את אחותה על האח ולכן אומרים לאח המתן ואל תכנס עד שיעשה אחיך מעשה. חלץ לה אחיו או כנסה – יכנס את אשתו. [ויש תנאים החולקים וסוברים אין זיקה חשובה לאסור הקרובות, ולדבריהם רשאי לכנס מיד שפקעה זיקת היבמה מאותו אח לגמרי. ע' לעיל יז: וברש"י ושר]. ופסק שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירא.

א. דוקא כשקידש באיסור [ומדרבנן. רשב"א], לאחר שנפלה אחותה ליבום, אבל אם קידש מקודם לכן – אין צריך להמתין (תוס' לעיל יח: רא"ש). ודוקא קידש ולא נשא, אבל אם נשאה [אפילו באיסור], אין צריך להמתין מלבעול מפני שהיא אשתו גמורה ופקעה זיקה לגמרי (רא"ש, רשב"א). ויש חולקים (ע' בראשונים לעיל יח. ומהרש"ל פסק שאפילו נשא צריך לפרוש ממנה אך לא בגט. ואם עבר על דברי חכמים שאמרו לו אחר שקידש שלא יכנס – מפרישים אותה בגט אפילו הוא כהן).

ב. אין הפרש בדין זה בין אם המקדש הוא האח הגדול או שיש גדול ממנו (עפ"י רשב"א ריטב"א ומאירי).

ג. מתה היבמה – יכנוס האח את אשתו, שהרי אפילו אשתו גמורה שמתה מותר באחותה.

ד. מת היבם ואין שם אח אחר – יוציא את אשתו בגט שהרי היא אחות זקוקתו, ואת אשת אחיו בחליצה (שאסורה להתיבם משום אחות גרושתו).

פירש הרשב"א שמדין תורה אינה צריכה חליצה, מפני שנעשית אחות אשתו, אלא מדרבנן. אם עבר ונשא את אשתו, אין היבמה צריכה כלום שכבר פקעה זיקתה לגמרי, [ואף אם נאמר שאשתו אסורה עליו משום קנס הואיל ועשה איסור] (רשב"א).

ה. מתה אשתו; לדברי רב ורבי חנינא – מותר ביבמתו מפני שבשעת נפילתה ליבום היתה מותרת ואחר כך נאסרה עליו (כשקידש את אחותה) וחזרה והותרה (כשמתה האחות) – תחזור להיתרה הראשון. ואילו שמואל ורב אסי אמרו: אסור ביבמתו, שיבמה שנאסרה שעה אחת נאסרה עליו עולמית. וכן היא שיטת התנא רבי אלעזר שאם מתה אשתו – יבמתו חולצת ולא מתיבמת. ומחלוקת האמוראים היא אליבא דרבנן החולקים עליו.

א. הלכה כרב שחוזרת להיתרה הראשון, שהרי הלכה כמותו באיסורין כנגד שמואל [וכן גם דעת רבי יוחנן (לעיל כו. – ר"ף, רשב"א. וערא"ש), והלכה כרבי חנינא כנגד רב אסי. ערא"ש].

ב. רב שאמר מתה אשתו מותר ביבמתו, לאו דוקא בשמתה מן האירוסין אלא אפילו נשאה ומתה – מותר ביבמתו (רשב"א).

ג. הרשב"א פירש שלדברי האומר מותר ביבמתו, לא שחזרה עליו מצות יבום או חליצה אלא שאם ירצה יכול לישאנה שכבר הותר איסור אשת אח בשעת הנפילה [ומשמע לכאורה מדבריו שזהו רק לדעת רבי יוחנן שפקע איסור כרת דאשת אח משעת נפילה, משא"כ לריש לקיש]. וכמה ראשונים חולקים. יש אומרים שלפי דברי הרשב"א, כשיש אחים נוספים ועדיין היא זקוקה להם ליבום, לא חזרה להיתרה לאח זה שהרי להם זקוקה ליבום ולגביו אינה זקוקה, הלכך אסורה לו כדין יבמה לשוק. ויש חולקים (ע' בשו"ת אחיעזר ח"א לד; קהלות יעקב כא).

ד. מת היבם ואח"כ מתה אשתו, כתב הריטב"א שאפילו לרב אין מותר ביבמתו, שהרי כשנפלה לפניו נאסרה משום אחות אשה וכיון שכן נאסרה עליו עולמית. וכן דעת הרב המאירי.

ונראה שלדעת הרשב"א אין הדין כן אלא כיון שהותרה בשעת הנפילה, אינה חוזרת ונאסרת גם כשמת היבם. ה. לא אמר רבי אלעזר חולצת אלא כשקידש את אחותה ולא נשאה, אבל נשא – אין היבמה צריכה כלום (רשב"א).

עד. א. כמה זמן לאחר מות בעלה, חולצת היבמה או מתיבמת?

ב. משל מי היבמה ניוזנית? ומה הדין כשנפלה לפני קטן?

א. היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד עבור שלשה חדשים משמת בעלה – שמא היא מעוברת ויהא הולד בן קיימא ונמצא פוגע באיסור אשת אח דאוריתא, לכך לא תתייבם. וכיון שאינה עולה ליבום כעת, אינה עולה לחליצה (אם לא יחפץ... – הא חפץ מייבם).

א. אפילו יבמה קטנה שודאי אינה מעוברת, צריכה להמתין שלשה חדשים – גזרה קטנה אטו גדולה, גם לפי הדעה הסוברת שבשאר נשים קטנה אינה צריכה הבחנה כדי להינשא (עפ"י תוס'). ואין הדבר מוסכם (בריטב"א מבואר שתלוי הדבר במחלוקת התנאים. גם מדברי הרמב"ן משמע שיש צד לומר כן).

ב. ולא חילקו בין יבמה שנפלה מן הנישואין או מן האירוסין, הגם שזו אינה מעוברת (עפ"י רשב"א). גם במקום עיגון, לא תתייבם תוך שלשה חדשים ואפילו אינה מעוברת בודאות, כגון קטנה. וכן לענין חליצה. ואף לשיטות הראשונים שאם חלצה חליצתה כשרה (עפ"י אגרות משה אה"ע קנג. וע' בתוספתא פ"ו מחלוקת תנאים ביבם שרצה לפרוש למדינת הים ולו אח קטן, האם הקלו שתחלוץ לו בתוך ג"ח שמא יארע בו דבר ונמצאת זקוקה לקטן, וחכמים אוסרים).

ג. אף בחייבי לאוין שאין היבמה עולה ליבום, לא תחלוץ עד שיעברו שלשה חדשים, שלא חילקו חכמים (עפ"י זכר יצחק כו. ולפי תירוץ אחד בראשונים בסוגיתנו משמע לכאורה שכל שאסורה עליו לעולם לא החמירו להחשיבה 'אינה ראויה ליבום' וא"כ היה בדין שתחלוץ תוך ג'. ואולם יש צד לומר שלר"ל יש לחוש שמא מעוברת היא וחליצתה פסולה ושמא תינשא על סמך אותה חליצה).

ד. בירושלמי ישנה דעה הסוברת [שלא כתלמוד דידן] שטעם האיסור לחלוץ תוך ג' חדשים, שמא תימצא מעוברת ויהא הולד בן קיימא ואתה מצריכה כרוז לכהונה, ולפי דעה זו אם היתה פסולה לכהונה כגון גרושה – חולצת תוך ג'.

ה. חלצה בתוך שלשה, בירושלמי אמרו שצריכה לחלוץ שוב לאחר שלשה. ונחלקו דעות הראשונים האם בדיעבד חליצתה פסולה אם לאו (עתוס' לעיל לה: רמב"ן ומאירי כאן; אה"ע קסד, א).

ב. יבמה, שלשה חדשים הראשונים נזונית משל בעל, מכאן ואילך אינה נזונית לא משל בעל ולא משל יבם. עמד היבם בדין וברח – נזונית משל יבם.

א. מדובר שברח מחמת אונס ממון או מרדין, והוא הדין אם חלה ולא ייבם (ראשונים עפ"י הירושלמי. ודחו פרש"י בכתובות שברח דוקא).

ודוקא שהיתה לו שהות לייבם לאחר שעמד בדין ולא ייבם, קנסוהו מפני שלא ייבם מיד, אבל אם ארע לו אונס קודם שעמד בדין או מיד שעמד ולא היתה לו שהות לכנסה – פטור (תוס' ורא"ש).

והרמב"ן ועוד ראשונים נקטו שאין זה משום קנס אלא משעמד בדין הרי זו כארוסה שהגיע זמנה ולא נישאה שאוכלת משלו, ולדבריו אם חלה מתחילה אינו עומד בדין אבל אם עמד בדין, אעפ"י שמיד אח"כ נאנס – נראה שחייב.

ב. אם לא ברח – לא תקנו מזונות שהרי לא מצוי שיאחר מלייבם כיון שהוא לפנינו ונתרצה, שמשום זמן מועט שרגיל לאחר לא תקנו מזונות (כן כתבו כמה ראשונים, ובתוס' נסתפקו בדבר). וכשהוא לפנינו כופים אותו או לכנוס או לפטור (ראשונים). ואם תבעתו בבית דין שיכנוס או יתן מזונות – חייב לזונה (עפ"י רא"ש. וע' במאירי שנקט לחייב מיד כשתבעתו לדין, וברעת רש"י כתב שפטור עד שיכנוס. וכנראה הכוונה כשאינו מעכב במכוון).

והרא"ש צדד [דלא כתוס'] שאם עשה בה מאמר חייב במזונותיה אפילו לא ברח. ואם אינו לפנינו, כגון שהלך למדינת הים – אוכלת משלו (כן מבואר בירושלמי, הביאוו הראשונים). ודוקא אם הלך לאחר שעמד בדין אבל הלך מקודם לכן, אפילו לאחר מיתת האה – פטור (ריטב"א). ואם נראה לדיינים שהוא מתעכב שם כדי להפקיע מזונותיה – נראה שמחייבים אותו (מאירי).

ג. לא נתרצה לייבם אלא לחלוץ וארעו אונס שהוצרך לברוח – לא מסתבר שחייבוהו מזונות (ר"י, רא"ש).

ד. היו שני יבמים, אפילו נתרצה אחד מהם ליבם, וברח – אף אחד מהם אינו חייב במזונותיה [שהרי השני לפנינו]. אבל אם האחד עשה בה מאמר ועמד בדין – חייב (עפ"י תוס').

ה. היה היבם דר במקום אחר – היבמה הולכת אחריו להתירה (סנהדרין לא:). ודוקא כשעיקר דירתו שם אבל אם דר כאן והלך לו, אינה צריכה לילך אחריו ומשתבעתו בדין חייב לזונה (מאירי ונמו"י; רמ"א קסו, א).

ו. אין היבם זכאי במעשה ידי יבמתו (ראשונים עפ"י כתובות קז). ובשלשה חדשים שהיא ניוזנית מהיבם – מעשה ידיה שלו (שו"ת הרא"ש ג, ד. וע' ביש"ש).

מבואר בסוגיא שארוסה שמת בעלה, אין לה מזונות משל בעל.

א. כמו כן אין לה מזונות משל יבם [מלבד לאחר שלשה חדשים ועמד בדין וברח] (עפ"י מאירי).

ב. משמע בסוגיא שיבמה שחלצה תוך שלשה, אעפ"י שעדיין צריכה להמתין – הפסידה מזונותיה. והדין כן אפילו לא תבעה כתובתה (מאירי).

נפלה לפני יבם קטן – מהיבם אין לה מזונות. מהבעל – נחלקו רב אחא ורבינא. והסיקו הלכה שאין לה – משמים קנסוה.

בתוך ג' חדשים יש לה מזונות מהבעל (מאירי; שו"ת מהרי"ל החדשות, רח (ועע"ש כיצד הדין בזה"ז); בית שמואל קס סק"ה).

הניחה מעוברת – ניוזנית משל בעל כל ימי אלמנותה כשאר אלמנות, ואם הפילה – דינה כשאר יבמה (עפ"י רמב"ם).

דף מב

עה. א. היבמה שחלצה, ממתה מותרת להנשא?

ב. שאר כל הנשים שנתאלמנו או נתגרשו – ממתה הן מותרות ליארס ולינשא לאחרים?

ג. גר ואשתו הגיורת – כמה זמן הם צריכים לפרוש זה מזה משנתגיירו?

ד. מה טעם אסרו חכמים לישא מעוברת חברו או מינקת חברו?

א. שנו חכמים: יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה – צריכה להמתין שלשה חדשים (מיום המיתה). לאחר שלשה – אין צריכה להמתין [ואין החליצה כגט שצריכה שלשה חדשים מאז נתינת הגט, אעפ"י שמופרשת היא מבעלה כבר משעת הכתיבה – שהרי זו מותרת להתיבם לאחר שלשה חדשים ממיתה בעלה, על כן אי אפשר לאסרה להינשא לשוק].

אומר רבנו תם: מת היבם בלא חליצה – צריכה להמתין שלשה חדשים משמת ואין די בשלשה חדשים ממיתה הבעל. ומבואר בפוסקים שאין חילוק בזה אם מת בתוך שלשה חדשים או לאחרים, לעולם ממתנת שלשה חדשים משמת היבם (ע' אה"ע קסד, א יג, ב). ויש מי שצדד מסברא שאם מת היבם בתוך שלשה לאחיו אין צריך להמתין שלשה נוספים שהרי היתה אסורה עליו בספק איסור כרת, שמא מעוברת היא מאחיו, הלכך אין לחוש שמא בא עליה (עפ"י עצי ארוזים יג).